

CHINA EN SOCIALISME | DOOR RÜDIGER RAULS

Posted on 8. Dezember 2020

China beschrijft zichzelf als socialistisch, maar aan de andere kant staat de Volksrepubliek toe dat de productiemiddelen particulier eigendom worden. Dit past voor velen niet bij elkaar.

Een standpunt van Rüdiger Rauls.

Linkerzwakte

Ons beeld van het socialisme wordt vandaag de dag gevormd door de voormalige USSR en de andere staten die zich echte socialisten noemden. Ze werden afgeschilderd als arm en achterlijk, zoals vandaag de dag nog steeds aan westerse waarnemers wordt verteld in het geval van Noord-Korea en Cuba. We mogen niet vergeten wie deze tekening heeft gemaakt.

Het zijn de westerse media, grotendeels particuliere bedrijven. Zij hebben er geen belang bij om de socialistische ontwikkelingen te ondersteunen door middel van objectieve verslaglegging. Omdat ze er hun eigen graf mee hebben gegraven. Dit belang van de heersende klasse in dit land mag niet worden vergeten bij de discussie over het socialisme. Dit betekent echter niet dat ze het consequent bij het verkeerde eind hadden, maar we moeten ons ook bewust zijn van de belangen van de rapporteurs.

Het wordt echter tijd dat links een standpunt inneemt, niet alleen over het socialisme in China, maar ook over de vraag in het algemeen: wat is socialisme en hoe ziet het eruit na de val van de USSR? Want één ding wordt steeds duidelijker: zolang links niet de weg terug vindt naar het socialisme als een gemeenschappelijk doel dat iedereen verenigt en op de toekomst richt, zullen desintegratie en verdeeldheid onder elkaar blijven bestaan.

Alleen een gemeenschappelijk doel leidt tot een gemeenschappelijke strijd. Maar om het gemeenschappelijke doel te bereiken, heeft men de juiste oriëntatiemiddelen nodig, een kompas. Dit is de materialistische analyse van de sociale omstandigheden. Zonder een wereldbeeld dat ook overeenkomt met de wereld, leiden alle paden vroeg of laat op een dwaalspoor.

Dit betekent een meedogenloos onderzoek naar alle zekerheden over het socialisme die eerder als onweerlegbaar werden beschouwd. Want er hebben duidelijk veranderingen plaatsgevonden in de

werkelijkheid die nog niet tot enkele socialistische concrete hoofden hebben geleid. De wereld verandert, ook al beweegt er niets in de hoofden.

Achterwaarts socialisme

Wat het socialisme is, is vandaag de dag moeilijker te zeggen dan ooit. Tot de val van de Sovjet-Unie en de openstelling van China voor het westerse kapitaal leek deze kwestie grotendeels duidelijk en onomstreden: socialisatie van de productiemiddelen en dictatuur van het proletariaat. Periode. Dit waren de criteria die de klassiekers van het socialisme hadden uitgewerkt.

Maar voor de achterkleinkinderen was het al omstreden of de USSR of China wel echt socialisme kon worden genoemd, voor zover dat überhaupt kon worden vastgesteld. De propaganda van de tegenstanders van het socialisme bracht nog meer onzekerheid met zich mee. Zij hebben herhaaldelijk gewezen op de achterstand ten opzichte van de leidende kapitalistische staten. Zij hebben echter niet vermeld dat de meeste andere kapitalistische staten ook achter de leidende staten staan, voor het grootste deel zelfs veel meer dan de socialistische staten.

Maar deze achterlijkheid was geërfd van de vorige burgerlijke maatschappij. Uiteindelijk was het geen fout van het socialisme geweest, maar van het kapitalisme zelf. Want noch in het oude Rusland, noch in het pre-revolutionaire China, niet in Cuba en niet in Vietnam had de bourgeoisie haar historische taak vervuld: de ontwikkeling van een eigen sociale orde met de moderne industrie en het bankwezen.

Dat zou de taak van de bourgeoisie zijn geweest, maar de bourgeoisie was daar te zwak voor. Hierin ligt hun historische mislukking, die later aan het socialisme werd toegeschreven door degenen die zelf niet in staat waren geweest om deze ontwikkelingsfase te bereiken.

In plaats daarvan werden de communistische partijen gedwongen om deze sociale taken over te nemen met aanzienlijke offers. Maar ze hadden geen andere keuze dan te voorzien in de basisbehoeften van het volk, in de bescheiden welvaart en in de verbinding met de moderniteit onder de omstandigheden waarin ze zich bevonden - de veronderstelde achterlijkheid, de verwoesting van de oorlogen en de wonden van de

burgeroorlogen.

Maar dit was niet de historische taak van de communistische partijen. Het was niet de voltooiing van de burgerlijke maatschappij, maar het overwinnen ervan. Hun politieke bestemming was om de volkeren van het kapitalisme naar het socialisme te leiden. Hun taak was om een socialistische samenleving op te bouwen met de steun van een sociaal en professioneel breed ontwikkeld proletariaat, dat de productie zou hebben kunnen overnemen en ontwikkelen op basis van de eigen kennis en ervaring van het kapitalistische productieproces.

Maar de communistische partijen konden niet terugvallen op zo'n proletariaat, noch in Rusland, noch in China, noch in Cuba of Vietnam. Het socialisme moest worden opgebouwd met de aanwezige krachten. Want er was geen alternatief als men de oude omstandigheden, die men net door de revoluties en bevrijdingsoorlogen had proberen te ontvluchten, niet wilde doen herleven.

Gebrek aan kapitaalbasis

Hoewel deze samenlevingen al voor de revoluties slecht ontwikkeld waren, was de situatie vooralsnog niet verbeterd door interne conflicten zoals burgeroorlogen of bevrijdingsoorlogen. De economie was zwak, de levensstandaard was laag, het leven was vol ontbering.

Bovendien probeerden de leidende kapitalistische staten de ontwikkeling terug te dringen. De Sovjet-Unie werd omringd door militaire allianties en bases. Hetzelfde geldt voor China. De ontwikkeling van Cuba wordt al tientallen jaren belemmerd door blokkades en sancties, invasies en coup pogingen. Vietnam heeft geprobeerd om "terug te gaan naar het Stenen Tijdperk" door middel van een oorlog die dertig jaar heeft geduurd.

Dit alles belemmerde de ontwikkeling van de socialistische staten. En toch hebben ze geleidelijk en gestaag vooruitgang geboekt in hun strijd voor een betere toekomst dankzij de bereidheid van het volk om offers te brengen. Hun ontwikkeling werd echter niet alleen belemmerd door de dreigingen van de imperialistische staten, maar ook het gebrek aan kapitaal maakte hun vooruitgang moeilijk. Vanaf het begin hadden alle

socialistische staten dit cruciale nadeel vanwege de kleine kapitaalbasis die ze hadden overgenomen toen de adel en de bourgeoisie aan de macht kwamen.

Het kapitaal was schaars en de toegang tot de internationale kapitaalmarkten werd hun ontzegd. Dit was heel anders in de ontwikkelde kapitalistische staten. Hier wordt wereldwijd op overvloedig kapitaal gejaagd op zoek naar investeringen en rendement. Maar het westerse kapitaal gaf de socialistische staten begrijpelijkerwijs een brede ligplaats.

Wat dus niet bij elkaar kwam, was wat bij elkaar zou hebben gepast, dat China zich halverwege de jaren zeventig openstelde voor westerse investeringen. De Chinese regering, onder leiding van de Communistische Partij, was geïnteresseerd in de ontwikkeling van een eigen economie om de snel groeiende bevolking te voeden. Omdat het socialisme niet alleen een idee is, maar ook een hoop op een beter leven.

Maar deze hoop moet worden bevestigd, anders verliest het socialisme, net als elke andere sociale orde, de steun van de bevolking en daarmee haar bestaansrecht. Armoede is niet wenselijk, zoals sommige idealisten in het Westen geloven, die geen armoede kennen, en het komt de mensheid niet ten goede. Armoede is voor niets goed.

Overgewaardeerd kapitaal

Het belang van de kapitaalbasis als voorwaarde voor sociale ontwikkeling wordt op indrukwekkende wijze aangetoond door de Volksrepubliek China. Nergens heeft de instroom van kapitaal zulke enorme successen opgeleverd als in een maatschappij die zichzelf als socialistisch beschouwt en wordt geleid door een communistische partij. Hetzelfde geldt overigens voor Vietnam.

Dit China staat nu op de drempel van wereldwijd technologisch leiderschap. Het is niet langer alleen de werkbank van de wereld die afhankelijk is van het westerse kapitaal. De Volksrepubliek is zelf een van de grootste kapitaalverschaffers en bevordert de wereldwijde ontwikkeling van de infrastructuur met projecten zoals de Zijderoute.

Omdat de ontwikkeling nu anders verloopt dan het Westen had gehoopt, proberen ze niet alleen de economische opkomst van China te vertragen. Het is in toenemende mate een kwestie van politieke kwesties. Terwijl de westerse propaganda tot nu toe de indruk heeft gewekt dat socialisme armoede betekent, is dit beeld door de werkelijkheid weerlegd. In plaats daarvan proberen westerse "deskundigen" de resultaten van de Chinese ervaring te herinterpreteren in het succes van het kapitalisme, dat zijn weg naar China heeft gevonden in de vorm van de markt en het particuliere initiatief.

De westerse mediaconsument moet de indruk krijgen dat niet de politieke activiteit van de Chinese communisten en de prestaties van de bevolking de oorzaak zijn van de rijkdom, maar dat "meer privé-eigendom en meer markt zal leiden tot meer welvaart voor het volk"(1).

In de typisch oppervlakkige visie van veel westerse "deskundigen" zingt auteur Rainer Zitelmann het Lied van de Lieder van het Kapitalisme en het Privé-initiatief. Het zou onrealistisch zijn om te ontkennen dat beide een grote invloed hebben op de ontwikkeling van de economie en de samenleving. Maar net zo onrealistisch is het gebrek aan perceptie van veel westerse "deskundigen" dat dit alles niet kan worden gedaan zonder arbeid, dat wil zeggen zonder werknemers. Deze komen in ieder geval niet voor in de westerse pogingen tot uitleg.

Maar kapitaal zonder arbeid creëert geen toegevoegde waarde, omdat het geen omzet of winst oplevert. Het kapitaal ontwikkelt zijn effectieve krachten alleen als het in contact komt met arbeid. Zelfs particulier initiatief maakt hier geen verschil. Ook dat is niets anders dan arbeid, behalve dat particuliere ondernemers zich de resultaten van hun bedrijf privé toe-eigenen. Dit is niet verwerpelijk, maar toch is het zo.

Zelfs Axel Springer, de modelondernemer van de jaren van het economische wonder, bediende de drukpersen niet zelf om zijn kranten te drukken. Evenmin heeft hij de reclameklanten verworven die zijn kranten financierden. De kranten werden niet door hem geleverd, maar door honderden chauffeurs. Waarschijnlijk heeft hij de zakelijke en redactionele beslissingen niet eens alleen genomen. Ook daar hebben betaalde mensen, dus niet-eigenaren, net als op alle terreinen van zijn bedrijf geholpen om het bedrijf draaiende te houden.

En toen Springer stierf, stortte het bedrijf in? Nee, het wordt nog steeds in stand gehouden door degenen die het al jaren en dagen volhouden, de niet-eigenaren, de arbeiders. Maar dat toont aan dat de particuliere ondernemer niet belangrijk is voor het functioneren van een onderneming. Hij is alleen de kapitaalverschaffer, de eigenaar. Maar zonder hem blijft het bedrijf functioneren, want het is het sociaal georganiseerde werk van alle werknemers in het bedrijf dat het resultaat oplevert.

Kapitaal is geen kapitalisme

Kapitaal is onmisbaar voor de opbouw van de moderne industrie, maar kapitalisme niet. Dit moet worden onderscheiden. Ook China produceerde vóór de kapitaalstroom uit het kapitalistische buitenland en ontwikkelde zijn industrie en maatschappij. De USSR had immers haar productie zonder westers kapitaal opgebouwd, ondanks de verwoesting van de Tweede Wereldoorlog en de kostbare militaire dreiging van de NAVO en andere anticomunistische bondgenootschappen.

Het buitenlands kapitaal, het kapitaal in het algemeen, heeft de ontwikkeling versneld die anders op eigen kracht langer zou hebben geduurd door de economische achterstand die het had aangenomen. Maar het kapitaal, inclusief het westerse kapitaal, kan niet in de plaats komen van de arbeid en de menselijke creativiteit. Zonder menselijke scheppingskracht en vernuft is al het kapitaal van geen enkel nut voor de wereld. Westerse economen lijken dit niet te begrijpen, maar hun onwetendheid verandert niets aan de feiten.

Kapitaal is belangrijk voor de ontwikkeling en uitbreiding van de productie. Maar daarom is het bestaan en de investering van kapitaal niet hetzelfde als het kapitalisme zelf. Het eerste is een productiefactor, het kapitalisme is een economisch of sociaal systeem. Het lijkt erop dat met de instroom van kapitaal het kapitalisme zelf China is binnengedrongen. Maar deze verschijning is bedrieglijk. Het is slechts schijn, niet de essentie van ontwikkeling.

In het geval van China, maar ook in toenemende mate in Vietnam, stroomt particulier kapitaal in de ontwikkeling van particuliere ondernemingen binnen een maatschappij die zichzelf als socialistisch beschouwt. Dit is voor velen ter linkerkant onbegrijpelijk en in tegenspraak met de zuivere leer. Voor velen

komt het neer op het verraden van het socialisme, en zij reageren dan ook op de ontwikkelingen in China. Velen noemen China daarom staatskapitalisme. Ook zij zien alleen de schijn, niet het wezenlijke. Want kapitaal is niet gelijk aan kapitalisme.

Het verschil

Met de openstelling van China voor het westerse kapitaal bestond natuurlijk het gevaar dat het economische systeemkapitalisme met het kapitaal ook invloed zou kunnen uitoefenen op de maatschappij en de staat. Dit kan niet worden ontkend en de historische ervaring lijkt deze conclusie te bevestigen.

Dit gevaar was ook aanwezig in China zelf aan het begin van de jaren 2000, toen de autoriteiten massaal optraden tegen corrupte zakenlieden en functionarissen, omdat de combinatie van deze twee krachten een ernstig gevaar had gecreëerd. Maar ook dat moet je zien: De socialistische staat heeft deze corruptie tussen het bedrijfsleven en delen van de bureaucratie verpletterd.

Zoals de geschiedenis van het imperialisme laat zien, neemt het kapitalisme geen genoegen met het eenvoudigweg openstellen van markten. Het openen en betreden van markten is altijd slechts de eerste stap. Wanneer de gemaakte en haalbare winsten op dit aanvankelijke niveau hun grenzen bereiken, groeit de drang en de vraag naar grotere aandelen in de opengestelde markt.

In het geval van China komt deze drang momenteel tot uiting in de eisen van de kapitalistische staten voor gelijke toegang tot openbare aanbestedingen en de openstelling van verdere Chinese markten. Hier wordt vooral de kapitaalmarkt in de gaten gehouden. De Chinese regering geeft geleidelijk toe aan deze eisen.

Maar deze opbrengst is niet te danken aan de eigen zwakte ten opzichte van de imperialistische druk, maar eerder aan een zorgvuldige afweging en afweging van de voors en tegens. Het is duidelijk dat China zijn eigen belangen niet uit het oog verliest en er een hoger gewicht aan toekent dan aan die van de westerse investeerders. Uiteindelijk beschermt het immers ook de staatsfinanciën wanneer risico's worden overgenomen door particulier kapitaal.

Er zijn twee redenen voor deze sereniteit en bereidheid tot experimenteren. China is een wereld en een

kernmacht die niet door militaire druk kan worden gedwongen om de socialistische ontwikkeling op te geven. Aan de andere kant is het land, in tegenstelling tot Chili en andere slachtoffers van de toenmalige imperialistische staatsgreep, intern zo stabiel en geconsolideerd dat er geen sociale krachten zijn die met externe vijanden zouden kunnen samenwerken en het land van binnenuit in gevaar zouden kunnen brengen.

Zelfs de ter ziele gegane Sovjet-Unie kon niet met militaire middelen van haar socialisme worden weerhouden. Maar in tegenstelling tot China heeft het land het grote voordeel van een veel meer ontwikkelde economie en de bijbehorende financiële middelen.

De Volksrepubliek is niet afhankelijk van de kapitaalmarkt, maar is een van de grootste investeerders ter wereld en is nooit gedwongen geweest om hoge defensiekosten op zich te nemen. Omdat de Sovjet-Unie, niet China, centraal stond in de strijd van de politieke systemen.

Van het "ware" socialisme

In de publieke opinie werd de USSR beschouwd als de socialistische staat bij uitstek, en het bewustzijn van de meeste mensen voor het socialisme was navenant hoog. Zelfs velen die zich communisten noemen, begrepen en begrijpen nog steeds de vorm van het sovjetsocialisme als de enige ware.

In werkelijkheid was het echter een vroege vorm van socialistische samenleving en staatsvorming. Net zoals het huidige kapitalisme niet meer te vergelijken is met zijn vroegere vormen, zoals het kapitalisme van Manchester, en zich dus verder heeft ontwikkeld, zo is ook het socialisme aan verdere ontwikkeling onderhevig.

In tegenstelling tot de eerste poging tot socialistische staatsopbouw, de Parijse Commune, die verloren ging in de kogelregen van de reactie in 1871, was het socialisme van de USSR al een enorme vooruitgang. Maar wie zich alleen maar vastklampt aan de uitingen van het sovjetsocialisme, ziet niet het wezenlijke in de Chinese ontwikkeling.

Als het kapitalisme zich alleen maar ten volle had kunnen ontplooien met de stoommachine, die een

enorme toename van de menselijke productiekracht mogelijk maakte, staat China op de drempel van een nieuwe productiviteitsexplosie. Als de uitvindingen van het kapitalisme het effect van de spierkracht door de stoommachine, de verbrandingsmotoren en de elektromotoren vergroten, dan ontwikkelt zich in China de intellectuele kracht van het menselijk vernuft.

Geen enkel ander land ter wereld en geen enkel tijdperk in de geschiedenis van de mensheid heeft de intellectuele kracht van de mens in zo'n korte tijd ontwikkeld en vertaald in kwaliteit van leven als de Volksrepubliek. Dit is het perspectief en de essentie van nieuwe vormen van socialistische samenlevingen: de ontwikkeling van intellectuele capaciteit en menselijk vernuft.

De Zijderoute en andere projecten voor de wereldwijde ontwikkeling van de infrastructuur bieden hiervoor een perspectief, maar ook het initiatief Made in China 2025. In al deze projecten en initiatieven wordt de kracht van een socialistische samenleving getoond, het geplande en georganiseerde vertrek van een samenleving voor technologisch leiderschap op verschillende gebieden, maar vooral de vooruitgang in de informatietechnologie.

Dit is het sociale doel waar de regering en de communistische partij van de Volksrepubliek alle krachten in het land voor oproept en waar alle sociale middelen aan moeten worden besteed. Alle productiekrachten van het land zijn gebundeld en op elkaar afgestemd om deze doelen te bereiken, ze trekken samen met grotendeels verenigde krachten.

En als men de vooruitgang ziet die is geboekt bij de realisatie van de Zijderoute en andere Chinese projecten, dan is er weinig twijfel over dat het land in staat zal zijn om deze taken onder de knie te krijgen. Maar het kapitalisme is niet in staat tot vergelijkbare prestaties in dezelfde mate, vanwege de verschillende belangen van zijn actoren en de versnippering van zijn samenlevingen.

Nieuwe machtsverhoudingen

Ondanks de enorme economische en sociale vooruitgang is de ontwikkeling niet onomkeerbaar, zoals lang werd gedacht in de Sovjet-Unie en de socialistische staten. Dit was misleidende beveiliging, zoals de

geschiedenis heeft aangetoond. Zelfs na zeventig jaar bestaan stortte het vroege sovjetachtige socialisme in en maakte het plaats voor het kapitalisme.

Geen enkel politiek systeem is hier immuun voor en de politieke tegenstanders van het socialisme in het Westen van de waarden zullen geen enkele kans voorbij laten gaan om de zwakheden van de Volksrepubliek China voor hun eigen belangen uit te buiten. Maar er is ook altijd het gevaar dat de grote bezitters van kapitaal in het land zich voor hun eigen belangen organiseren en dat er een nieuwe klasse ontstaat als de maatschappij en de partij in China niet waakzaam zijn.

Het socialisme is een overgangsmaatschappij van het kapitalisme naar het communisme. Dit betekent dat beide klassen blijven bestaan, maar met verschillende machtsniveaus. Zoals de adel in de burgerlijke maatschappij bleef bestaan, zo zijn er ook in het socialisme nog steeds kapitaaleigenaren.

In de Volksrepubliek is hun politieke macht echter gebroken, ook al is die nog steeds belangrijk voor de productie. Dit is bepalend voor het karakter van een socialistische staat. Het heeft de macht om kapitaal toe te staan en te gebruiken als productiefactor, maar aan de andere kant om zijn organisatie als klasse te voorkomen.

Een opvallende uiting van deze machteloosheid van de eigenaars van het kapitaal is de beursgang van de Chinese internetgigant Ant-Financial van Alibaba-oprichter Jack Ma, die door de Chinese autoriteiten zonder enige scrupules werd geannuleerd. Het had de grootste beursintroductie ooit moeten zijn. De Chinese regering heeft haar toestemming hiervoor zonder enige scrupules ingetrokken.

Nu is dit geval natuurlijk een sterk voorbeeld van de macht van de Chinese staat en de machteloosheid van een Chinese kapitaaleigenaar. Maar dat alleen vormt niet de essentie van een socialistische staat. Voor vergelijkbare interventies van de staat in het beschikkingsrecht van kapitaalbezitters geldt dat deze ook in kapitalistische staten voorkomen.

In de Corona-crisis heeft de ECB de banken bijvoorbeeld geadviseerd geen dividend uit te keren om hun eigen kapitaalbasis te versterken. De banken houden zich daaraan om verdergaande regelgeving te

voorkomen. Tijdens de financiële crisis van 2008/2009 werden banken genationaliseerd en gedwongen tot fusies tegen de wil van hun eigenaars.

Het financiële voorbeeld alleen al is dus geen bewijs van het socialistische karakter van de Chinese staat. Het komt echter tot uiting in een gebeurtenis die niet zo bekend is geworden bij het westerse publiek, misschien omdat de westerse media niet het belang hechten aan deze gebeurtenis die het verdient.

Want de Chinese regering heeft de particuliere ondernemingen van het land gedwongen om "partijcellen"(2) op te richten. Zo beïnvloeden de "partijcellen van de CP de beslissingen van Westerse bedrijven"(3). Zelfs als de werknemers zelf de fabrieken waarvan ze de productie reeds uitvoeren nog niet beheren en bezitten, oefenen ze al controle en invloed uit op de interne bedrijfsvoering. Deze controle en beperking van hun interne macht moet door de particuliere eigenaren van de ondernemingen worden aanvaard, of ze dat nu leuk vinden of niet.

"Blijkbaar doet de Communistische Partij (CP) gerichte inspanningen om de invloed van de politiek uit te breiden naar de particuliere sector - met inbegrip van de westerse bedrijven die in het land actief zijn. (...) Naar Chinees recht kunnen bedrijven verplicht worden om partijcellen op te richten. Hun leden worden meestal betaald door de bedrijven zelf, maar sturen hun verslagen door naar de partijleiding"(4).

Maar dit bestaat in geen enkele kapitalistische onderneming, in geen enkel kapitalistisch land. De positie van de arbeiders in de fabriek onthult de nieuwe machtsverhoudingen en daarmee ook het karakter van de maatschappij en de staat. En dit karakter is socialistisch.

Bronnen:

(1) Frankfurter Allgemeine Zeitung vom 20.10.20: Der Visionär Milton Friedman und China

(2) [Spiegel vom 16.11.2017: Wirtschaft besorgt über Einfluss von KP-Zellen in westlichen Betrieben](#)

(3) ebenda

(4) ebenda

Rüdiger Rauls Buchveröffentlichungen:

- Krieg um Syrien [Buchbeschreibung](#)
- Wie funktioniert Geld? [Buchbeschreibung](#)
- Kolonie Konzern Krieg – Stationen kapitalistischer Entwicklung [Buchbeschreibung](#)
- Zukunft Sozialismus oder die Grenzen des Kapitalismus [Buchbeschreibung](#)
- Die Entwicklung der frühen Gesellschaften-Die Geschichte Afghanistans [Buchbeschreibung](#)
- Was braucht mein Kind? [Buchbeschreibung](#)
- Späte Wahrheit (Prosa) [Buchbeschreibung](#)
- Herausgeber von:
- Imre Szabo: Die Hintermänner (ein politischer Krimi) [Buchbeschreibung](#)
- Imre Szabo: Die Unsichtbaren (ein politischer Krimi) [Buchbeschreibung](#)

+++

Met dank aan de auteur voor het recht om het artikel te publiceren.

+++

Foto bron: Mirko Kuzmanovic / shutterstock

+++

KenFM streeft naar een breed spectrum aan meningen. Opiniëartikelen en gastbijdragen hoeven niet de mening van de redactie te weerspiegelen.

+++

Vind je ons programma leuk? Informatie over verdere ondersteuningsmogelijkheden vindt u hier:

<https://kenfm.de/support/kenfm-unterstuetzen/>

+++

Nu kunt u ons ook ondersteunen met Bitcoins.



BitCoin-adres: 18FpEnH1Dh83GXXGpRNqSoW5TL1z1PZgZK